

ЗНАЧАЈ УСКЛАЂИВАЊА ПОЛИТИЧКИХ И ОДБРАМБЕНИХ ЦИЉЕВА ЗА БЕЗБЕДНОСТ ДРЖАВЕ И ДРУШТВА

Срђан Благојевић
Универзитет одбране у Београду
Иван Гвозденовић
Војска Србије, Центар за мировне операције
Слободан Анђелковић
Универзитет „Унион – Никола Тесла“, Београд

Усклађивање политичких и одбрамбених циљева представља важну фазу сложеног процеса усклађивања политике и система одбране. Субјекти усклађивања, политички и војни лидери, по природи својих функција неретко могу имати сукобљене ставове у поступку утврђивања безбедносних и одбрамбених циљева. Разлог томе лежи у чињеници да су и сами носиоци одређених мотива и интереса. Догађаји у ближој и даљој прошлости указују на чињеницу да и најмања неусклађеност политичких и одбрамбених циљева може довести до несагледивих последица по државу и друштво. У овом раду биће размотрени могући начини усклађивања политичких и одбрамбених циљева, идентификовани проблеми који се могу јавити у овом процесу, као и њихова могућа решења.

Кључне речи: *политика, политички циљеви, одбрамбени циљеви, систем одбране, усклађивање, процес*

Увод

Политика као процес организовања и усмеравања људског друштва има кључну улогу у успостављању и развијању политичког система неке државе и један је од најзначајнијих чинилаца његовог функционисања. Представља процес и начин доношења одређених одлука унутар неког друштва, система и групе људи. Типични резултати политике су планирање будућности, односи са другим заједницама, друштвени сукоби.¹

Иако у свету постоје различити политички системи уређења држава, оно што је свима заједничко јесте да сваки облик организације власти у основи представља одређени систем који својим одбрамбеним функцијама обезбеђује супротставља-

¹ Срђан Благојевић, Милован Лакушић, Александра Благојевић Даниловић, *Криминализација политичких партија у процесу демократизације државе и друштва*, Зборник са Међународног научног скупа – Злоупотреба моћи, Удружење за међународно кривично право, Београд 2014, стр 323.

ње разним видовима и облицима угрожавања основних друштвених вредности. Без своје одбране држава не би ни могла да постоји, из чега произилази да се одбрана успоставља и организује од настанка државе, односно друштва.

За одбрану државе задужен је систем одбране као део система националне безбедности, који представља јединствену, структурно уређену и функционалну целину снага и субјеката одбране, чији је циљ заштита одбрамбених интереса државе, док оружане снаге представљају његов главни инструмент. Састав, величина и опремљеност оружаних снага условљени су, пре свега, политичким системом земље, нивоом целокупног развоја, геостратегијским положајем земље, демографским могућностима, војном и одбрамбеном доктрином.²

У данашњем политичком, економском и безбедносном окружењу за усвајање ефикасне доктрине, односно ефективног концепта одбране, заснованог на реалним политичким и одбрамбеним циљевима, неопходна је координација и сагласност различитих субјеката у држави, пре свега политичких и војних. Поред њих, на концептуализацију одбране у знатној мери утичу и државне иницијативе, ограничења која доносе национално и међународно право, разни невладини покрети и организације, као и спољни притисци и принуде.

Како би сви друштвени субјекти који чине систем одбране достигли највиши степен повезаности и сагласности својих делатности и држави обезбедили адекватан одговор на актуелне и будуће безбедносне ризике и претње примењује се процес усклађивања политичких и одбрамбених циљева.

Усклађивање представља један од најважнијих државних послова. Полазећи од тога, на данашњем степену друштвеног развоја не постоји ниједна суверена држава која се на овај или онај начин, са мање или више успеха, не бави решавањем сложених проблема усклађивања.

Појам усклађивања политичких и одбрамбених циљева

Да бисмо ближе одредили појам усклађивања политичких и одбрамбених циљева, поћи ћемо од неких општијих појмова који се користе у овом раду.

Термин политика, према Милану Вујаклији (грч. полис – град, држава, политикос – грађански, државнички), има два значења. Прво, представља науку и вештину управљања државом, науку о циљевима државе и о најбољим средствима и путевима који воде остварењу тих циљева. Дели се на унутрашњу (трговина, финансије, привреда, просвета, војска) и спољну политику, која се бави односима према другим државама. Друго значење појма политике подразумева државне послове, тј. ствари које се тичу државе.³

У најширем смислу речи политика обухвата укупност оних процеса, односа и институција којима се остварује свесно регулисање конфликтних ситуација и интереса и одлучује о заједничким пословима и животним активностима једне глобалне друштвене заједнице.

² Радослав Гађиновић, „Друштвена улога војске у изградњи безбедности државе”, *Војно дело*, лето/2014, стр. 130.

³ Милан Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд 1980, стр. 724.

Џевад Термиз и Славомир Милосављевић представљају политичке циљеве као веома сложене, систематизоване структурне целине интереса, идеологије расположивих моћи и средстава и процена – оцена реалних услова за њихово остварење. Такође, они наводе да је улога политичких циљева вишеструка. Прво, они представљају политички субјект и његово схватање садашњости и будућности. Друго, политички циљеви изражавају однос према свим другим политичким субјектима. Треће, они изражавају правце и врсте политичких акција и очекивања од њих.⁴

Иако не постоји посебна дефиниција одбрамбених циљева, можемо рећи да они представљају резултате који се захтевају од система одбране у подршци националним интересима и циљевима у миру, за време кризе и рата. Парламент и влада имају главну улогу у формулисању одбрамбених циљева. Неки од примера формулисаних одбрамбених циљева свакако су:

- осигурање одвраћања од агресије кроз постојање готових снага,
- испуњење међународних обавеза као што су трагање и спасавање,
- учешће у мировним мисијама,
- мирнодопска контрола граница,
- заштита од невојних претњи и
- подршка полицији и другим државним органима.

Са друге стране, велики број дефиниција појма система одбране показује да међу теоретичарима још увек не постоји довољна усаглашеност о том појму, што је последица не само становишта са којих се разматрају, већ саме природе и различитости политичких система.

За разматрање нашег проблема најприкладнија била би следећа дефиниција: „Систем одбране сваке земље чине међусобно повезани елементи који се на организован начин ангажују ради заштите и одбране виталних државних и националних интереса”.⁵ Систем одбране сачињава структура подсистема, елемената, веза и процеса међусобно усклађених тако да се његов циљ реализује, односно да систем одбране оствари сврху и намену утврђену највишим законским актима државе.

Миодраг Гордић има сличан приступ дефинисању појма система одбране који се састоји у следећем: „Систем одбране чини скуп елемената који се налазе у међусобној интеракцији и који функционишу по одређеним законитостима или начелима. У складу са класификацијом система, организациони систем чине људи и средства (биолошки и технички подсистеми) који су удружени ради задовољења одређеног заједничког циља”.⁶

Оно што је заједничко већини дефиниција које се баве одређењем појма система одбране јесте да је то подсистем система безбедности у конкретним просторним и временским условима, са својим циљевима и задацима. Услове друштвено-политичког окружења у којима се систем успоставља, функционише и развија често

⁴ Џевад Термиз, Славомир Милосављевић, *Практикум из методологије политикологије*, Сарајево 2000, стр. 20-21.

⁵ Неђо Даниловић, Миодраг Гордић, Срђан Благојевић, *Савремени системи безбедности*, Службени гласник, Београд, 2015, стр. 145.

⁶ Миодраг Гордић, докторски рад „Модални експеримент у истраживању потенцијалног система безбедности државе”, Факултет политичких наука Универзитета у Београду, 2008, стр. 136.

карактеришу испреплетаност интереса различитих друштвених група у држави и њеном ужем или ширем окружењу. Због тога је веома важно да држава јасно и недвосмислено дефинише своје циљеве и интересе на основу којих се одређују и циљеви самог система одбране.

Када говоримо о усклађивању, оно у суштини подразумева сложен и динамичан процес којим се отклањају препреке за извршење неке одлуке. У свакодневном говору често се мешају појмови усклађивање и усаглашавање. Разлика у методолошком смислу огледа се у томе што усаглашавање представља само могућу прву фазу усклађивања, а не синоним за наведени појам. Такође, може се рећи да је усаглашавање само један од поступака усклађивања, тј. један део процеса усклађивања.

Усклађивање је друштвени процес интеракције два и више учесника, по утврђеним правилима или одредбама одлуке. Дакле, усклађивању понашања и делања нужно претходи потребна свест о потреби и сврси усклађивања и неопходности успостављања одређених односа. Ти су односи, по правилу, у суштини хијерархијски, мада су могући њихови разни појавни облици.⁷

Процес усклађивања политичких и одбрамбених циљева представља превазилажење разлика у ставовима и делањима оних субјеката друштва који уједно представљају носиоце функције одбране. Тиме се ствара предуслов за обезбеђење нивоа одбрамбених способности који је неопходан како би држава могла да одговори актуелним и будућим ризицима по њену безбедност, повећа одбрамбену ефикасност, ефективност, економичност и омогући рационално коришћење ресурса у одбрамбене сврхе. Такође, усклађивањем се обезбеђује и адаптивност и флексибилност одбрамбене функције и усклађивање развојних компоненти система одбране са укупним развојем друштва.

Усклађивање се постиже кроз: спорење, доказивање, негације и сл. Као и сваки процес, усклађивање садржи одређене фазе. То су:

1. фаза обавештавања и објашњавања,
2. фаза сагласности око плана извршења,
3. фаза извршења и
4. фаза друштвених ефеката извршења.

Модели усклађивања

Поред чињенице да су се истраживањем повезаности и условљености политике, безбедности и одбране, као њених битних функција, бавили многи аутори, истраживање процеса усклађивања политике и одбране није резултирало предлогом општег модела процеса. Имајући у виду да наведени процес захтева изванредан период, односно да се потребна способност система одбране не може изградити за кратко време, приказаћемо неке од могућих модела усклађивања које су операционализовали теоретичари током историје.

⁷ Срђан Благојевић, Милован Лакушић, *Ефекти усклађивања политике и система одбране као битних чинилаца политичког система*, Књига радова, СИНОВИС, Београд, 2012, стр. 25.

а) *Политичар наређује, војник извршава*

За овај модел усклађивања залагао се Клаузевиц, познати војни теоретичар. У свом делу „О рату”⁸ он истиче да је потребно да се процес командовања одвија без усклађивања, јер је циљ рата политички, а средство оружаном и насилно. Одређивање политичког циља је *conditio sine qua non*⁹ рата и мешање политичке и војне компоненте што представља један од најпогубнијих начина његовог вођења. Ипак, аутор наводи да је потребно да се политика и војно командовање условљавају, али не би требало да се преклапају, јер војник је пасивно инструментално средство – средство за вођење рата. Иако је наведено дело било основа за даља истраживања, посебно међу америчким теоретичарима, потребно је напоменути да се његова разматрања ослањају на мисао да је „човек сам по себи добро оруђе за рат” и да сам рат за војника треба да буде просто обављање посла, без размишљања и двоумљења у исправност доносиоца одлука. Такође, веома је важно напоменути да су таква разматрања настала током Наполеонових ратова и да подразумевају афирмацију тоталитарне власти, па чак и терора руководства државе над свим припадницима државе, као легитимног политичког средства.

б) *Политичар одређује политику, а војник је један од инструмената*

Нешто умеренији став има Хантингтон, политички научник познат по анализама односа војске и цивилне владе. У свом делу „Војник и држава”¹⁰ он говори о проблему усклађивања из угла политичара и из угла војника. Када говори о војнику, тврди да војна професија постоји да би служила држави и да мора да буде конституисана као ефикасан инструмент државне политике. Официрски кор је професионалан само у мери у којој његова лојалност представља војнички идеал, док је највиша војничка врлина послушност. Описујући овај процес из угла војника, Хантингтон наводи да војнички став према националној политици одражава професионалну одговорност за војну безбедност државе. Ова одговорност наводи војнике да:

- посматрају државу као основну јединицу политичке организације,
- наглашавају трајну природу претњи војној безбедности државе и трајну могућност рата,
- наглашавају величину непосредних претњи безбедности,
- залажу се за одржавање јаким, разноликих и спремних војних снага и
- противе се преузимању обавеза од стране државе и започињању рата, осим када је победа сигурна.

Такође, наводи се да се због опасности за националну безбедност војници залажу за повећање и јачање војних снага које су на располагању очувању безбедности државе, што представља захтев да војска у већој мери учествује у националном буџету. Са друге стране, политичар води бригу да националне обавезе не превазиђу снагу војних капацитета, јер велике политичке замисли и далекосежни политички циљеви не само што су непожељни, већ су и непрактични. Хантингтон сма-

⁸ Карл Вон Клаузевиц, *О рату*, Свеска друга, Штампарија Драг. Грегорића, Београд, 1940, стр. 290-296.

⁹ *Conditio sine qua non* – превод са латинског: услов без којег се нешто не може замислити или извршити, тј. неминован, неопходан, нужан, апсолутан услов.

¹⁰ Семјуел П. Хантингтон, *Војник и држава*, Центар за студије Југоисточне Европе ФПН, Београд, 2004, стр. 72.

тра да војна безбедност државе мора да буде на првом месту, што значи да морални циљеви и идеолошке тежње не смеју да буду остварене на рачун безбедности. Иако у својим разматрањима сматра да је потребно делимично усклађивање, наводи и да је војна професија експертска и ограничена, као и да учешће војних руководилаца у политици поткопава њихов професионализам, односно да рат служи циљевима политике, а војна професија циљевима државе.

в) *Неопходност хармоније политичара и војника*

Када говоримо о односима политике и војске важно место у разматрању има дело Живојина Мишића „Стратегија, вештина ратовања”¹¹ у којем, говорећи о важности усклађивања, Мишић наводи да државна организација и њена оружана снага морају бити редовно сагласни са правцем њене спољне политике и силама њених суседа, односно да између политике и вођења рата (војсковође, односно војних лидера) мора да влада потпуна хармонија, јер поред осталог од те две чињенице зависи и успех у рату.

г) *Савремени модели усклађивања*

Митар Ковач и Дејан Стојковић у делу „Стратегијско планирање одбране” описују више модела савременог планирања одбране НАТО-а, ЕУ и појединих држава Балкана. Описујући модел НАТО-а, као највише међународне одбрамбено- безбедносне организације, наводе да се током планирања система одбране узима у обзир више чинилаца, укључујући промене политичких услова, процене војних команданата о снагама које су потребне за извршавање задатака, развој технологије, важност праведне поделе улога, ризика и одговорности унутар организације и појединачне економске и финансијске могућности држава чланица. Смернице, које представљају први корак у процесу планирања одбране, издају министри одбране сваке четврте године, са могућношћу њиховог кориговања сваке друге године. Сличан модел усклађивања прихватила је већина чланица НАТО-а у свом унутрашњем уређењу.

Описујући наведене моделе може се уочити важност временског оквира, као и да је усклађивање приликом израде планова кључна претпоставка његове успешне реализације.

Систематизација модела усклађивања

Користећи се основним хипотетичким ставовима о наведеним проблемима усклађивања политичких и одбрамбених циљева, типове усклађивања можемо систематизовати на следећи начин:

1. *Усклађивање на бази усаглашавања* (договорно, споразумно) представља договорни или споразумни тип усклађивања политичких и одбрамбених циљева. У процесу усклађивања, посебно почетном, јавља се усаглашавање као веома битан део целокупног процеса. То уједно представља и најефикаснији начин усклађивања, самим тим што је проистекао као производ усаглашених ставова политичких и војних лидера о најважнијим питањима по систем одбране.

¹¹ Живојин Мишић, *Стратегија, вештина ратовања*, Давидовић, Београд, 1907, стр. 9.

Предмет усаглашавања су: циљеви, ставови, полазишта и визија.

Није увек лако постићи сагласност око важних државних питања, јер се често дешава да су различите тачке гледишта оних који доносе политичке одлуке и оних који те одлуке треба да спроведу.

2. *Усклађивање на бази наредбе* је тип усклађивања који настаје као производ неуспеле фазе усаглашавања. Многобројне разлике у полазиштима између политичких и војних лидера касније се могу пренети и на неслагања до којих долази приликом доношења важних државних одлука у вези са системом одбране. Војним лидерима у том случају преостају две могућности: прва се огледа у томе да се повинују и изврше наредбу, иако је не сматрају исправном, а друга да одбију да је изврше, чиме ризикују да буду смењени са дужности коју обављају и тиме изгубе део друштвене моћи којом располажу.

3. *Усклађивање применом моћи и насилља* је тип усклађивања који политички лидери примењују онда када претходна два не дају жељене ефекте. У случају да војни лидери не изврше наредбу политички лидери најчешће, користећи своју моћ, уз примену силе или насилља, намећу решење и у већини случајева смењују непосредно војно руководство (или војника). Међутим, бројни су случајеви када су војни руководиоци, услед изражавања свог неслагања са политичком одлуком, одбили даљу послушност.¹² Имајући у виду да располажу великом моћи коју, услед неадекватне цивилне контроле, могу да усмере против политичких лидера, односно актуелне власти, то може бити један од узрока настајања државног удара, пуча, прерата или револуције.

Када се узму у обзир све разлике у почетним гледиштима између политичких и војних лидера на највишим функцијама у систему одбране, постизање сагласности око важних одлука које се тичу система одбране може се сматрати најпожељнијом могућом варијантом.

Чиниоци усклађивања

Свако усклађивање, као сложен и динамичан друштвени процес, састоји се од бројних чинилаца. У чиниоце усклађивања политичких и одбрамбених циљева могу се сврстати:

- услови у којима се одвија процес усклађивања,
- субјекти процеса усклађивања,
- мотиви, интереси и циљеви у процесу усклађивања,
- делатности процеса усклађивања и
- ефекти процеса усклађивања.

Услови у којима се одвија усклађивање политичких и одбрамбених циљева могу бити политички, друштвено-економски, нормативно-правни и безбедносни. На

¹² У савременом свету два су кључна питања у промишљању контроле система одбране, оружаних снага или војске, и то: 1. у чијој је надлежности право да управља системом одбране, односно ко доноси одлуку о употреби силе и 2. ко и како одређује и надгледа утврђивање и расподелу финансијских средстава за потребе система одбране. Види шире: Неђо Даниловић, Миодраг Гордић, Срђан Благојевић, Ибид, стр. 146.

усклађивање могу утицати и многи други услови, али је утицај ових наведених примаран и детерминише правце и динамику усклађивања.

Субјекти који учествују у процесу усклађивања су многобројни и зависе од политичког система уређења земље. Међу њима се посебно истичу политички и војни лидери, председник, премијер, парламент, министар одбране, начелник генералштаба, разна тела – одбори, формални и неформални који се баве питањима безбедности и одбране, аналитичари и други. Свакако да се морају поменути и субјекти регионалних и светских организација који могу да учествују, посредно или непосредно, у процесу усклађивања.

Главни однос у процесу усклађивања свакако је међузависност субјеката. У процесу усклађивања политичких и одбрамбених циљева изражава се интерактиван однос између свакако најважнијих субјеката, политичких и војних лидера, с тим што у том односу политички лидери имају моћ коначне одлуке. То не значи да су политичари способнији да доносе рационалније одлуке у овој сфери од професионалних војника, већ се само ради о томе да одлуке које се тичу одбране, као једне од најзначајнијих друштвених вредности, буду у надлежности демократски изабраних или по демократској процедури постављених политичких представника власти. Власт би требало да буде представник изабран демократски израженом вољом народа, док се припадници војске именују и постављају по другим критеријумима и не подлежу потврди изборног тела на редовним изборима.

Степен усклађености не зависи само од општих друштвених и политичких околности, већ и од способности и личног угледа и утицаја војних и политичких лидера. Бројне земље са богатом демократском традицијом проживљавале су и периоде релативног осамостаљивања војске у односу на цивилне институције власти.¹³

Сваки од наведених субјеката има одређене **мотиве, интересе и циљеве** у процесу усклађивања. Тако се пред политичке лидере који имају коначну моћ одлучивања постављају захтеви за стварање модерних, мањих, еластичних и опремљених система одбране, док са друге стране војни лидери покушавају да се, кроз стално подсећање на историју, статистику и безбедносне оквире, изборе за повећање и јачање система одбране и већа издвајања за одбрамбени буџет.

Тенденција политичких лидера је да истичу јавну наклоност према војсци уз ограничавање војног буџета и истовремено водећи, понекад, чак и авантуристичку спољну политику. Са друге стране, војни лидери се често противе тим тенденцијама и подсећају да, иако држава жели мир или неутралност, она мора да буде добро наоружана, јер само на такав начин може своју жељу да учини снажном, односно да слабе државе маме да буду нападнуте.¹⁴

¹³ Тежња војске да присвоји цивилну власт посебно је изражена у крхким демократијама и неразвијеним државама. У Азији је било периода када је постојало више од трећине војних режима, у Африци половина, а у Латинској Америци две трећине. Уз то, у земљама у развоју државни удари изведени уз помоћ војске постали су готово хронична појава, преузимајући тако на себе функцију коју имају избори и други демократски инструменти за промену људи који обављају државне функције. Тако се истиче да је само у прошлом веку у четири земље у развоју – Боливији, Перуу, Сирији и Ираку – било неколико стотина што успелих, што неуспелих државних удара организованих уз помоћ војске.

¹⁴ Семјуел П. Хантингтон, ибид, стр. 74-75.

Развој безбедносне ситуације од окончања хладног рата снажно је утицао на системе одбране широм света. Оружане снаге, као главни носиоци одбрамбене способности, добиле су нове функције и претежно извршавају одређене **делатности**, односно мисије и задатке. То су:

- заштита независности, суверености и територијалне целовитости земље,
- учешће у међународним мисијама очувања или наметања мира,
- пружање помоћи цивилном становништву у несрећама,
- помоћ цивилним органима власти у извршавању унутрашњих безбедносних задатака у изузетним случајевима и
- учешће у изградњи друштва (друштвена функција).

Степен остваривања наведених задатака разликује се од земље до земље, у зависности од правног оквира и поимања безбедносне ситуације. Упркос новим безбедносним ризицима и претњама, најважнији задатак оружаних снага и даље је остао одбрана земље од оружаног напада споља. Међутим, у савременом добу носиоцима одбрамбене делатности постало је јасно да националној безбедности не прете само стране оружане снаге, него и нове невојне претње, попут тероризма, грађанских ратова, организованог криминала, кибернетичких напада и корупције.

Управо то намеће потребу да одбрамбена делатност буде добро дефинисана законима и војним правилима и прописима, али и усклађена са концепцијом и политиком националне безбедности и да одговара истинским безбедносним потребама друштва.

Ефекти усклађивања политичких и одбрамбених циљева су вишеструки и могу се степеновати од највишег до најнижег, сразмерно оствареном циљу. Највиши ефекти усклађености свакако се потврђују у пракси, односно уколико су усвојени циљеви након предвиђеног периода одговорили актуелним и потенцијалним оквирима угрожавања од потенцијалних намера.

Циљеви усклађивања

Пре и током самог процеса усклађивања поставља се питање – који су циљеви усклађивања политичких и одбрамбених циљева. Стратегије одбране Републике Србије и западноевропских земаља, као крајњи циљ наводе:

- постигнуту сагласност која се одражава на снаге система одбране кроз правце њиховог развоја усмерене на изградњу потребних способности да подрже одређену политичку одлуку која се односи на одбрану земље;
- утврђен потребан карактер војске:
 - професионална војска,
 - војска сачињена од регрутног састава,
 - војска састављена на добровољној основи,
 - народна војска и
 - комбинација неких од наведених;
- истакнуту улогу војске у вођењу спољне политике:
 - војска као фактор мира. Овде је карактеристично да не постоји тежња да се буде надмоћан над другим војскама, већ се жели одржавати равнотежа и развијати

поверење. У оваквим случајевима циљеви се постижу именовањем или изостављањем именовања непријатеља и развојем уравнотежене сарадње међу државама ради очувања мира. Потпуна усредсређеност државе на постизање оваквих циљева усклађивања политике и система одбране штити државу од прекомерног утрошка државне енергије на финансирање скупе војске. Међутим, потпуно ослањање на заједнички прихваћен мир и неразвијање војске у савременом духу може у одређеном тренутку државу скупо да кошта;

– војска као главни чинилац офанзивне политике. Јака војска и систем одбране у целини обезбеђују држави вођење офанзивне спољне политике засноване на фактору моћи. У прилог томе говори и чињеница да државе које поседују јаку војну силу и нуклеарне потенцијале у новијој историји нису биле нападнуте од других земаља нити су у њима вођене међународне војне мисије. Непрекидна тежња јаким државама да се прекине стварање нових нуклеарних сила само је један од видова политичке акције везане за ограничавање суверенитета појединих држава. Борба утицаја на том плану се непрекидно одвија.

Дакле, савремени свет, поред технолошког, економског и демократског развоја, одликује и успостављање глобалног друштва, али не и смањење глобалног насиља који би свет приближио периоду трајног мира и стабилности. Одређене државе и даље издвајају велика средства у области безбедности, док друге државе покушавају да та издвајања знатно смање. Свим државама је заједничко да подлежу одређеном облику угрожавања који носи већи или мањи степен опасности по њихову сигурност и развој.

Усклађивање политичких и одбрамбених циљева јесте процес којим треба да се одржава динамичка равнотежа система одбране са својом околином и да се мења са временом, непрекидно, како би задржао своју прилагодљивост.

Да ли је усклађивање неопходно?

Поједини савремени теоретичари не признају процес усклађивања и постављају питање да ли је то потребно, наводећи притом да су појединци и јединице дужни да без поговора извршавају наређења претпостављених, мислећи на однос политичар – војник, без обзира на физичке и психичке тешкоће којима су изложени. Том приликом често се помињу и Хангитновнови цитати: „Највећа услуга коју они могу да учине друштву је да остану верни себи, да служе ћутке и храбро на војнички начин”.¹⁵

Начело подређености система одбране званичним цивилним властима основна је одредница његовог положаја у демократским друштвима. Супротан однос, кад нема цивилне контроле над системом одбране, или кад је она неефективна, назива се преторијанизам.

У овом раду свакако да нико не доводи у питање начело подређености, јер систем одбране, односно војска као државни орган, у систему са осталим органима, има своје место и улогу, али и одговорност. Војска има обавезе само према држави, па мора бити неутрална према политици и политичарима који су на државним

¹⁵ Исто.

функцијама. То је важан разлог због којег је деполитизација војске једно од њених најважнијих основа. Политичке одлуке и глобалне циљеве у вези са системом одбране утврђује држава, док се војно руководство бави питањима везаним за војну професију. Дакле, начела подређености и неутралности су услови и гарант демократског политичког поретка.

Управо због тога што је функција система одбране, односно војске, да брани државу, услед обавеза и свакако моћи која произилази из тога, као што је већ и наведено, постоји опасност да војни руководиоци у одређеном политичком моменту могу сматрати да им по том основу припада и право да утврђују државни интерес. Такво схватање може, у крајњим случајевима, довести до узурпације политичких функција од стране војних лидера и људи из система одбране, чиме се руше уставни основи демократског политичког поретка у једној земљи.

Са друге стране, важно је истаћи да деполитизација система одбране не значи да његови припадници треба да буду људи без одређених политичких знања, јер то може по државу имати далекосежне последице. Војни лидери који се налазе на значајним позицијама у војној хијерархији и који имају моћ доношења важних одлука морају имати и политичка знања, како би могли да схвате природу система одбране и војске као друштвене организације и друштвеног и политичког окружења у којем ће се војна сила користити. Без знања из области политичких наука није могуће поуздано процењивати војно-политичку и безбедносну ситуацију у којој се војно делује или се предвиђа војно деловање. Војни лидери сваке војске морају познавати уставни систем државе и начин његовог функционисања, као и положај система одбране унутар тог већег система. Стицање и поседовање политичких знања саставни је део професионализације војног занимања.

Дакле, у процесу планирања и реализације планова у вези са одбрамбеним циљевима државе постоје, са једне стране, политички лидери – као носиоци државних функција, а са друге стране – војни лидери, који командују и имају велика, чак и апсолутна овлашћења да одлучују о животима својих војника. Сама та чињеница је довољна да наметне потребу ширег друштвеног увида и утицаја који је потребно реализовати током овог процеса, што се постиже управо усклађивањем политичких и одбрамбених циљева.

Дакле, циљеви усклађивања се увек могу приказати кроз војну снагу, економију и међународне односе. Сведоци смо да су поједине државе које су тежиле да своју моћ задрже или чак увећају доживеле урушења не само система одбране већ и државе у целини. Разлози за то могу бити бројни, али су свакако неки од њих у вези са недовољним улагањем у систем одбране, односно доношењем политичких одлука без истинског усклађивања са војним руководиоцима, вођени политичким претпоставкама. Свакако да је један од најсвежијих примера за то Украјина, где је Руска Федерација извршила анексирање дела територије – Крима, готово без реакције војске. Притом се чак и део одбрамбених снага „самораспустио” и у потпуности прихватио врховну власт Москве. Сличан случај је и са Грузијом и њеним отцепљеним територијама Јужне Осетије и Абхазије. Наведени примери представљају доказ да није довољна само политичка амбиција, већ и усклађивање са свим другим субјектима државе из области одбране и безбедности, посебно са војним руководиоцима.

Закључак

И на данашњем степену друштвеног развоја ослонац на моћ представља главни аргумент међународних односа. Још увек није пронађен модел мирног решавања спорова у свету, без обзира на постојање бројних декларација Уједињених нација којима је изражена мирнодопска опредељеност. Новост у схватању света јесте да ни људи ни државе не могу бити потпуно заштићени од утицаја других држава. Чињенице сведоче о томе да је и даље присутна примена силе у међународним односима, односно да међународни односи почивају много више на сили него на поверењу.

Иако су одбрана и развој система одбране проистекли из политичког система неке државе, они свакако представљају битне чиниоце његовог развоја. Од моћи и осталих карактеристика државе зависи какав ће систем одбране она развити, а од њега касније зависи да ли ће држава своју моћ задржати, увећати или смањити.

Због тога одбрамбена функција представља једну од битних функција политичког система. Да би се систем одбране неке земље правилно развијао и да би био способан да одговори актуелним и будућим претњама потребно је да се процесу усклађивања политичких и одбрамбених циљева посвети посебна пажња. Главни ефекат овог процеса је усклађеност политике и система одбране са циљевима спољне политике, уставним одредбама и стратегијом спољне политике. Што је држава способнија да све проблеме усклађивања препозна и са њима се суочи, утолико ће бити способнија да се ефикасније супротстави бројним безбедносним изазовима.

Литература

- [1] Бал Франсис, *Моћ медија*, СЛЮ, Београд, 1996.
- [2] Бјелајац Миле, *Дипломатија и војска*, Медија центар Одбрана, Београд 2010.
- [3] Благојевић Срђан, докторски рад „Методски проблеми усклађивања политике и система одбране”, Факултет политичких наука Универзитета у Београду, 2011.
- [4] Бодријар Жан., *Дух тероризма*, Архипелаг, Београд, 2007.
- [5] Бжежински Збигњев, *Велика шаховска табла*, ЦИД Подгорица, Романов, Бања Лука 2001.
- [6] Бжежински Збигњев, *Амерички избор: глобална доминација или глобално вођство*, Загреб, ЦИД, Подгорица 2004.
- [7] Видојевић Зоран, *Друштвени сукоби од класних до ратних*, Радничка штампа, Београд, 1993.
- [8] Војна енциклопедија, друго издање, 9, Београд, 1975.
- [9] Вујаклија Милан, *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд, 1988.
- [10] Гађиновић Радослав, тема: „Друштвена улога војске у изградњи безбедности државе”, Војно дело, лето/2014, Београд, 2014.
- [11] Гиденс Ентони, *Социологија*, Економски факултет, Београд, 2003.
- [12] Гордић Миодраг, докторски рад „Модални експеримент у истраживању потенцијалног система безбедности државе”, Факултет политичких наука Универзитета у Београду, 2008.
- [13] Даниловић Неђо, Гордић Миодраг, Благојевић Срђан, *Савремени системи безбедности*, Службени гласник, Београд, 2015.
- [14] Жугић Б. Раде, *Цивилна контрола војске – контрола буџета*, Војноиздавачки завод, Београд, 2007.

- [15] Кајтез Илија, *Мудрост и мач – филозофи о тајнама мира и рата*, Медија центар Одбрана, Београд, 2012.
- [16] Кенеди Пол, *Успон и пад великих сила*, ИК ЦИД Подгорица и Службени лист СЦГ, Београд, 2003.
- [17] Кисинџер Хенри, *Дипломатија I*, Верзал Прес, Београд 1999.
- [18] Кисинџер Хенри, *Дипломатија II*, Верзал Прес, Београд 1999.
- [19] Карл Вон Клаузевиц, *О рату*, Свеска друга, Штампарија Драг. Грегорића, Београд, 1940.
- [20] Ковач Митар и Стојковић Дејан, *Стратегијско планирање одбране*, Војно издавачки завод, Београд, 2009.
- [21] Милосављевић Славомир, Радосављевић Иван, *Основи методологије политичких наука*, „Службени гласник“, Београд, 2006.
- [22] Министарство одбране, *Стратегија одбране*, Сл. гласник, Београд, 2009.
- [23] Мишић Живојин, *Стратегија*, вештина ратовања, Давидовић, Београд, 1907.
- [24] Светска енциклопедија мира, том I и II, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1999.
- [25] Симеуновић Драган, *Нови светски поредак и национална држава*, "Симтраде", Београд, 1993.
- [26] Симеуновић Драган, *Теорија политике*, Београд 2002.
- [27] Симеуновић Драган, *Нација и глобализација*, Зограф, Ниш, 2009.
- [28] Симић Р. Драган, *Светска политика*, Чигоја штампа, Београд 2009.
- [29] Сун Цу Ву, *Умеће ратовања*, Мањано- прес, 2002.
- [30] Термиз Џевад, *Методологија друштвених наука*, Сарајево 2003.
- [31] Тадић Љубомир, *Наука о политици*, БИГЗ, Београд, 1996.
- [32] Тофлер Алвин и Хајди, *Рат и антират*, Paideia, Београд, 1998.
- [33] Falk Richard, *The Great Terror War*, Olive Branch Press, New York, 2003.
- [34] Хантингтон Семјуел, *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 1999.
- [35] Хантингтон Семјуел, *Војник и држава*, Центар за студије Југоисточне Европе ФПН, Београд 2004.
- [36] Howorth Jolyon, Keeler John T.S, *Defending Europe: The EU, NATO, and the Quest for European Autonomy*, Palgrave Macmillan, New York, 2003.
- [37] Чомски Ноам, *Контролисана демократија*, ЦИД Подгорица, 1999.